

С финансовата подкрепа на програма „Правосъдие“ на Европейския съюз

Asociatia
PRO REFUGIU .org

SCANDINAVIAN
HUMAN RIGHTS
LAWYERS

СПРАВОЧНИК ЗА ПОСТРАДАЛИ ОТ ПРЕСТЪПЛЕНИЯ

юни 2018 г.

Настоящата публикация се издава с финансовата подкрепа на програма „Правосъдие“ на Европейския съюз. Отговорност за съдържанието ѝ носят единствено авторите и не може да се смята, че тя отразява възгледите на Европейската комисия.

Съдържание

Увод.....	3
Права на пострадалите от престъпления, процедури в Румъния	4
Права на пострадалите от престъпления, процедури в България	12
Права на пострадалите от престъпления, процедури в Германия	17
Права на пострадалите от престъпления, процедури в Швеция	21

Увод

Ако сте станали жертва на престъпление, вероятно ще се окажете в непозната ситуация що се отнася до наказателното производство, етапите на съдебния процес и правата, от които можете да се ползвате.

Надяваме се, че след прочита на настоящата брошура ще можете да разсеете неяснотите и да си отговорите на повечето въпроси, както и да си обясните различните стъпки в съдопроизводството и правата, с които разполагате, съгласно националното законодателство в Румъния, България, Германия и Швеция.

Тук са описани най-важните етапи от наказателното производство и правата, които имате във всяка от тези страни – членки на Европейския съюз. В края на всяка част, представяща съответната страна, е даден линк към база данни, която съдържа полезна информация за компетентните институции и организации, гарантиращи защитата на Вашите права.

Настоящият Справочник за пострадали от престъпления е разработен в рамките на международния проект „Pro Victims Justice – подобряване на положението на пострадалите от престъпления и на взаимодействието между заинтересованите страни“, финансиран по програма „Правосъдие“ на Европейския съюз.

Права на пострадалите от престъпления, процедури в Румъния

Предварително разследване / досъдебно производство

Предварителното разследване на етапа на досъдебното производство има за цел събиране на необходимите доказателства за наличието на престъпление, идентифициране на извършителя/извършителите, и установяване на основанията за подвеждането им под наказателна отговорност и започването на производство.

Как разследващият орган (полиция, прокуратура) разбира за извършеното престъпление?

- **предварителна жалба** – когато гражданин съобщи за извършено срещу него престъпление. Предварителната жалба се подава в срок до 3 месеца от датата, на която пострадалият е узнал за престъпния акт. Ако жертвата е непълнолетно или недееспособно лице, тримесечният срок се изчислява от датата, когато законният му представител е узнал за престъплението;
- **сигнал** – когато гражданин, узнал за извършено престъпление, уведоми компетентните органи за него;
- **по служебен път** – в резултат на специално разследване, предприето от компетентните органи.

Примери на престъпления, за които компетентните органи могат да бъдат сезирани чрез предварителна жалба на пострадалата страна и да започнат производство:

- побой и други форми на насилие;
- заплахи, тормоз, изнасилване, сексуално посегателство;
- домашно насилие, злоупотреба с доверие;
- злоупотреба със служебно положение;
- изоставяне на семейството;
- възпрепятстване упражняването на свободата на вероизповедание и др.

Какви права има пострадалият от престъпление при първия си контакт с разследващия орган?

Органът, с който първоначално влизате в контакт (полиция, прокуратура) е длъжен да Ви информира за:

- службите и организациите, предлагащи психологически консултации или друг вид подкрепа за жертвите в зависимост от техните нужди;
- органите на наказателното преследване, където пострадалият може да подаде жалба;
- институцията, към която пострадалият да се обърне за безплатна правна помощ, и условията и реда за получаването на такава;
- процесуалните права на пострадалия и на гражданския ищец;
- условията и реда за защита на пострадалия и на гражданския ищец, залегнали в Наказателно-процесуалния кодекс;
- условията и реда за получаване на финансова компенсация от държавата;
- правото на информация, в случай че обвиняемият е задържан или осъден на лишаване от свобода, по реда на Наказателно-процесуалния кодекс.

Какво е пострадал?

Лице, понесло физическа, материална или морална щета в резултат на закононарушение, има статут на *пострадал* в наказателното производство, на когото се полагат редица процесуални права.

Какво е граждански ищец?

Пострадалият или неговите наследници, предявили желание да получат компенсация за материални и/или морални щети, понесени вследствие на извършеното престъпление.

В хода на наказателния процес заявлението за встъпване като граждански ищец може да бъде подадено най-късно до започване на съдебното разследване.

Ако гражданският ищец е недееспособен или е с ограничена дееспособност, гражданският иск се подава от законния му представител или прокурор.

Ако пострадалото лице или неговите наследници не са подали граждански иск по наказателното дело, те могат да го предявят отделно в граждански съд за обезщетение на вредите, нанесени им от престъплението.

Съдебна фаза

Съдът се произнася по делото, като гарантира спазване на правата на страните в наказателното производство и адекватно представяне на доказателствата с цел разкриване на истината.

- присъда на първа инстанция;
- обжалване;
- оспорване;

- извънредни съдебни способности (петиция за преразглеждане; обжалване пред касационен съд; преразглеждане; подновяване на делото, в случай, че обвиняемият е бил осъден неприсъствено).

Какви права има жертвата, ако реши да участва в процеса (като пострадал)?

- право да заведе гражданско дело за обезщетяване на вредите, нанесени от извършителя на престъплението (ако пострадалото лице не желае да участва в наказателното производство като граждански ищец, то може да предяви иск за нанесени щети в граждански съд);
 - право на компенсация от страна на извършителя;
 - право на достъп до делото по реда и условията, определени от закона;
 - право на информация относно етапа, до който е достигнал процесът;
 - право на изслушване, право да задава въпроси на обвиняемия, свидетелите и вещите лица;
 - право на правна помощ и правно представителство в хода на цялото наказателно производство;
 - право на безплатна правна помощ – в определени случаи;
 - право да представя доказателствен материал, да отправя възражения и да прави заключения, както и да отправя искания, свързани с наказателните аспекти на делото;
 - право на безплатен превод, когато лицето не разбира или не владее разговорен румънски език;
 - право на обжалване на актовете на прокуратурата или съда, в случай, че те са навредили на законните му интереси.

Кой може да получи безплатна правна помощ?

Можете да отправите искане за безплатна правна помощ и да използвате услугите на служебен защитник, ако сте:

- пострадал от опит за убийство;
- пострадал от домашно насилие или от умишлено посегателство, завършило с тежка телесна повреда;
- пострадал от изнасилване;
- пострадал от сексуално посегателство;
- непълнолетен пострадал от сексуална злоупотреба;
- пострадал от друго престъпление, чийто доход на член от семейството не надвишава средната месечна брутна работна заплата за страната;

- лице, на което се полага бесплатна правна помощ (*по процедурата, предвидена в Закон № 211/2004 за мерките за защита на пострадалите от престъпления и в Наказателно-процесуалния кодекс*) – заявлението за такава помощ следва да се подаде в съда по местоживеене;

- (по принцип) лице, за което съдът е преценил, че по една или друга причина не може да се защитава само и няма адвокат – в такъв случай *съдът разпорежда да бъде назначен служебен адвокат за времето на съдебния процес.*

Какви специални мерки могат да се вземат в полза на пострадалия в наказателния процес?

- охрана и наблюдение на жилището или предоставяне на временен подслон; охрана и защита на пострадалото лице и/или на семейството му;
- защита на личните данни;
- изслушване без физическо присъствие, чрез аудиовизуални средства, с промяна на звука и образа, когато другите мерки не са достатъчни;
- изслушване в съда при закрити врати.

Имат ли пострадалите от престъпления достъп до психологическа консултация?

Достъп до бесплатна психологическа консултация (*Закон № 211/2014 за мерките за защита на пострадалите от престъпления*) се предоставя по заявление на:

- пострадал от опит за убийство;
- пострадал от домашно насилие;
- пострадал от умишлено посегателство, завършило с тежка телесна повреда;
- пострадал от изнасилване, сексуално посегателство, непълнолетни жертви на сексуална злоупотреба, както и на малтретиране;
- пострадал от трафик на хора.

Кой има право на финансова компенсация от държавата?

Можете да предявите иск за финансова компенсация, ако сте в една от следните ситуации (*Закон № 211/2014 за мерките за защита на пострадалите от престъпления*):

- пострадал от определено престъпление (опит за убийство, телесна повреда, умишлено посегателство, завършило с телесна повреда, изнасилване, сексуално посегателство, трафик на хора, тероризъм или кое да е умишлено престъпление, придружено с насилие).
- съпруг(а), деца и лице, което е било на издръжката на починала жертва.

Какви са сроковете и процедурите за предявяване на иск за финансова компенсация от държавата?

Компенсация от държавата се предоставя на пострадал от престъпление, само в случай че той е уведомил разследващите органи в срок от 60 дни от датата на извършване на престъплението или, ако това не е било възможно, в срок от 60 дни от датата на приключване на невъзможността.

В случай че извършителят е известен, на пострадалия се полага финансова компенсация, ако са спазени следните условия:

- а) пострадалият е предявил иск за финансова компенсация в срок от една година:**
 1. от датата на окончателната присъда на съда, издал осъдителна или оправдателна присъда на обвиняемия, или присъдил компенсация от извършителя, или прекратил наказателното дело;
 2. от датата на оттегляне на обвинението от страна на прокуратурата.
- б) пострадалият е предявил граждански иск в рамките на наказателното производство, освен в случаите, когато обвинението е оттеглено по силата на Наказателно-процесуалния кодекс (отхвърляне на иска / прекратяване на делото);**
- в) извършителят е неплатежоспособен или се укрива;**
- г) на пострадалия не е била изплатена пълна компенсация за понесените загуби от застрахователно дружество.**

Когато жертвата е в невъзможност да предяви иск за финансова компенсация, едногодишният срок за предявяването му започва да тече от момента на прекратяване на състоянието на невъзможност.

Когато съдът е разпоредил отделяне на гражданското от наказателното производство, едногодишният срок започва да тече, когато съдът издаде окончателно разрешение за образуване на гражданско дело.

Съгласно предвиденото в *Закон № 211/2004*, пострадалите под 18-годишна възраст, както и недееспособните пострадали лица не са длъжни да съобщават за престъплението. За него може да съобщи техният законен представител.

В случай че извършителят е неизвестен, пострадалият може да предяви иск за финансова компенсация в срок от 3 години от извършване на престъплението, ако са спазени изискванията на *Закон № 211/2004*.

В случай че пострадалото лице е непълнолетно и неговият законен представител не е подал иск за финансова компенсация в предвидените от закона срокове, последните започват да текат от датата, на която пострадалото лице навършва 18 г.

Иск за финансова компенсация може да бъде предявен за следните видове щети:

(а) пострадалото от престъпление лице може да предяви иск за финансова компенсация във връзка с:

1. разходи за болничен престой и други медицински разходи;

2. загуби, произтичащи от унищожаването, повредата или довеждането до неизползваемост на имуществото на пострадалия, или загубата му;

3. пропуснати доходи вследствие на престъплението.

(б) съпругът/съпругата, децата и лица, които са били на издръжката на починало вследствие на престъпен акт лице, могат да предявят иск за финансова компенсация във връзка с:

1. разходите за погребението;

2. издръжка, от която пострадалият е лишен вследствие на престъпния акт.

Размерът на държавната компенсация се равнява на максимум **10 минимални брутни заплати** за страната през годината, когато пострадалото лице е предявило иск. Тя се намалява със сумата, изплатена от извършителя под формата на обезщетение, както и с компенсацията, изплатена от застрахователно дружество за понесените вследствие на престъпния акт вреди.

Пострадалото от престъпление лице може да кандидатства пред Съвета за финансова компенсация на пострадали от престъпления за **авансово изплащане** на част от сумата. Пострадалият има право на това, ако е финансово затруднен, като размерът на авансово изплатената компенсация не може да надвишава **10 минимални брутни заплати** за страната през годината, когато пострадалото лице е кандидатствало за такова плащане. То може да бъде заявено в иска за финансова компенсация или в отделно заявление, което може да бъде подадено по което и да е време, след като за престъплението е било съобщено на правоприлагащите органи или на съда, ако това е приложимо. Ако заявлението за авансово плащане се подава отделно от иска за компенсация, това трябва да стане не по-късно от 30 дни от предявяването на първия, като бъде упоменат и статуса на съдебното производство.

Срокът за удовлетворяване на искането за авансово плащане е 30 дни. В случай че предявеният иск за финансова компенсация бъде отхвърлен, пострадалото лице трябва да възстанови авансово изплатената сума. Сумата се възстановява и когато не е бил спазен законният срок за предявяване на иска за финансова компенсация.

Искът за финансова компенсация се подава в областния съд по местоживееене на ищеца. Той се разглежда от двама съдии от Съвета за финансова компенсация на пострадали към съответния съд.

Какво трябва да съдържа искът за държавна финансова компенсация?

В иска трябва да бъдат посочени:

- дата, място и подробности за престъплението, причинило щетата;
- видове загуби, възникнали вследствие на престъпния акт;
- правоприлагащ орган или съд, на който е било съобщено за престъплението и дата на съобщаването, ако това е приложимо;
- номер и дата на окончателното решение на първоинстанционния съд или съответния прокурорски акт, ако това е приложимо;

- дали ищецът е съпруг(а), дете или лице, което е било на издръжката на починала жертва на престъпление;
- данни за съдимост;
- компенсация за нанесени щети, изплатена от извършителя, и компенсация, изплатена от застрахователно дружество;
- размер на исканата държавна финансова компенсация.

Към иска следва да се приложат документи, потвърждаващи включените в него данни, както и други документи, с които пострадалото лице разполага и които биха били от полза за удовлетворяването му. Искът за финансова компенсация и за авансово изплащане на такава може да бъде подготвен от законен представител или неправителствена организация, ако жертвата е непълнолетно или недееспособно лице, като трябва да бъде подписан от пострадалото лице и за него не се дължи държавна такса.

Исковете за финансова компенсация и авансово плащане се разглеждат по съкратено производство, като пострадалият, както и прокурорът, са длъжни да присъстват. Преди да удовлетвори иска, Съветът може да изслуша други лица и да изиска допълнителни документи и доказателства по своя преценка. Той следва да уведоми лицето за решението си, което може да бъде обжалвано в апелативния съд в срок от 15 дни след уведомяването.

Права на пострадалите от някои престъпления

Пострадали от трафик на хора (*Закон № 678/2001 за превенция и противодействие на трафика на хора*):

- 90-дневен период на размисъл и възстановяване;
- защита на поверителността на данните и самоличността;
- право да не сътрудничат на съдебните органи;
- право на физическа, психологическа и социална рехабилитация;
- закрила на непълнолетните жертви и специално подпомагане, съответстващо на възрастта им;
- психологическа подкрепа и помощ за социална интеграция от неправителствени организации;
- правна помощ.

Пострадали от домашно насилие (*Закон № 217/2003 за превенция и противодействие на домашното насилие*), включващо вербално, психологическо, физическо, сексуално, икономическо, социално и духовно насилие;

Жертвите на домашно насилие имат редица специални права, като например:

- право на специална закрила, съответстваща на положението и нуждите им;
- право на консултиране, рехабилитация, социална реинтеграция и безплатни медицински грижи;

- място за настаняване според техните нужди: *спешни приемни центрове, центрове за възстановяване на жертви на домашно насилие, центрове за превенция и противодействие на домашното насилие.*
- да получат заповед за защита (жертви на домашно насилие) по *Закона за превенция и противодействие на домашното насилие*

База данни с компетентни институции и организации, осигуряващи помощ и защита на правата на пострадалите от престъпления

Информацията е достъпна на интернет страницата на проекта на следния линк:

<https://provictimsjustice.prorefugiu.org/ro/baza-de-date/>

Права на пострадалите от престъпления, процедури в България

Как се идентифицира жертва на престъпление?

В България липсват общи процедури за идентифициране на жертви на престъпления (освен в някои случаи).

При понесена вреда вследствие на престъпен акт или акт на насилие гражданите могат да се обърнат към полицията или Прокуратурата, където подават жалба. Последната задължително трябва да съдържа данните на жалбоподателя. Анонимни жалби не се приемат.

Пострадалите от престъпления могат да съобщят за това и като се обаждат на *единния номер на ЕС за спешни повиквания 112*.

Пострадалият може да се обърне и към социалните и здравни служби или към неправителствена организация, където се идентифицира като жертва на престъпление и се насочва към полицията или Прокуратурата за подаване на жалба.

Какви права има пострадалият от престъпление в досъдебната фаза на производството?

○ Пострадалото лице има право да участва в процеса само като **свидетел**. То е длъжно да се яви пред компетентните органи при призоваване и да съобщи всичко, което знае по случая. Може да предостави и писмена информация и има право да получи възнаграждение за изгубения работен ден и да му бъдат заплатени направените от него разноски. Има право да поиска отмяна на актовете, които накърняват правата и законните му интереси. Може да получи закрила, в случай че съществува опасност за него или близките му.

○ Пострадалото лице може да участва в досъдебната фаза и като **пострадал**. В този случай му се полагат редица специални права:

- официално да бъде уведомено за правата си в наказателното производство;
- да получи защита за своята сигурност и тази на близките си;
- да бъде информирано за хода на наказателното производство;
- да участва в производството в съответствие със законовите разпоредби;
- да прави искания, бележки и възражения;
- да му бъде осигурен превод, ако не говори български;
- да обжалва актовете, които водят до прекратяване или спиране на наказателното производство;
- да има повереник.

○ За тази цел пострадалото лице трябва **изрично да заяви** желанието си да участва в производството и да предостави адрес в България, на който да му бъде изпратена призовка.

Какви права има пострадалият от престъпление в съдебната фаза на производството?

- Пострадалото лице може да участва в **съдебното производство** като:
 - частен обвинител, който поддържа в съда обвинението наред с прокурора, или
 - граждански ищец, който може да предяви иск за обезщетение за вредите от престъплението.
- Като частен обвинител или граждански ищец пострадалото лице участва пълноправно в съдебното производство, съвместно с адвоката си, ако пожелае да бъде представляван от такъв.

Пострадалото лице има и право да подаде *жалба за нарушаване на правата му* до наблюдаващия или по-горестоящ прокурор или до компетентния съд по време на съдебната фаза.

Закрила на пострадалото лице и неговите роднини

- Съдът може да забрани на обвиняемия:
 - да доближава непосредствено пострадалия;
 - да осъществява контакт с пострадалия под каквато и да е форма, включително по телефон, чрез електронна или обикновена поща и факс;
 - да посещава определени населени места, райони или обекти, в които пострадалият пребивава или посещава.
- Прокурорът или съдът вземат мерки за защита на пострадалия/свидетеля, когато са налице достатъчно основания да се предполага, че въз основа на дадените показания, може да възникне реална опасност за живота, здравето или имуществото на пострадалия или на роднините му. Полицията може да осигури на пострадалия/ свидетеля лична физическа охрана, а самоличността му може да бъде запазена в тайна.
- Прокурорът или съдията докладчик могат да предложат включване на лицето в програма за защита на свидетели.

Пострадалото лице има право да бъде информирано от полицията/ прокурора/ съда за хода на наказателното производство.

Пострадалото лице има право на подпомагане (медицинска и правна помощ, психологическо консултиране и практическа помощ от различни институции и организации). Ако пострадалият е починал в резултат на престъпния акт, се дължи подкрепа на наследници или лицето, с което е съжителствал.

Кой има право на финансова компенсация от държавата?

Финансова компенсация могат да получат лицата, когато са претърпели вреди от престъпленията:

- тероризъм; умишлено убийство; опит за убийство; умишлена тежка телесна повреда; блудство; изнасилване; трафик на хора;
- престъпления, извършени по поръчение или в изпълнение на решение на организирана престъпна група;
- други тежки умишлени престъпления, от които като съставомерни последици са настъпили смърт или тежка телесна повреда.

Процедури за получаване на финансова компенсация

Финансовата компенсация по правило се предоставя след приключване на наказателното дело. Тя обхваща имуществените вреди, които са пряка последица от престъплението и се изразяват в разходи за лечение, пропуснати доходи; разходи по плащане на съдебни и деловодни разноски; пропуснати средства за издръжка; разходи по погребение; други имуществени вреди.

Кой има право на безплатна правна помощ?

Изрично право на първична правна помощ за подготовка на пострадалия за наказателното производство имат пострадалите от:

- трафик на хора;
- домашно насилие;
- сексуално насилие.

Системата за **процесуално представителство по наказателни дела** се основава на правото на пострадалия да има повереник и обхваща случаите, при които лицето като страна по делото (частен обвинител, граждански ищец) няма средства да заплати адвокатско възнаграждение, желае да има повереник и интересите на правосъдието изискват това.

Права на пострадалите от някои престъпления

Пострадали деца:

- Когато интересите на пострадалото дете и неговия родител, настойник или попечител са противоречиви, съответният орган му назначава особен представител – адвокат.
- Разпитите на пострадали деца се подчиняват на особени правила, изискващи присъствието на родител / настойник / педагог и психолог и избягване на контакт с обвиняемия.

- Разпитите на деца най-често се осъществяват в специално оборудвани помещения.

Пострадали от домашно насилие:

- България разполага с гражданско производство за налагане на мерки за защита от домашно насилие.
- Производство не може да се образува по служебен път, а само по молба на пострадалото лице.
- За домашно насилие върху дете се смята и всяко домашно насилие, извършено в негово присъствие.
- Ако уважи молбата, съдът издава заповед за защита, включваща една или повече от изброените мерки:
 - задължаване на извършителя да се въздържа от извършване на домашно насилие;
 - отстраняване на извършителя от съвместно обитаваното жилище за срока, определен от съда;
 - забрана на извършителя да приближава пострадалото лице, жилището, местоработата и местата за социални контакти и отдих на пострадалото лице при условия и срок, определени от съда;
 - временно определяне местоживеенето на детето при пострадалия родител или при родителя, който не е извършил насилието, при условия и срок, определени от съда, ако това не противоречи на интересите на детето;
 - задължаване на извършителя на насилието да посещава специализирани програми;
 - насочване на пострадалите лица към програми за възстановяване;

Във всички случаи се налага и глоба в размер от 200 до 1000 лв.

Пострадали от трафик на хора:

В специален закон са уредени правата на пострадалите, включително правото на специална закрила:

- Право в едномесечен срок, който може да бъде продължен до два месеца, когато жертвата на трафика е дете, да декларират съгласието си да сътрудничат за разкриване на престъплението.
- При пострадали от трафик деца незабавно се уведомява Държавната агенция за закрила на детето, семействата им се издирват и им се осигурява представителство. На децата, жертви на трафик, се осигурява обучение в държавните или общинските училища.
- В България действа Национален механизъм за насочване и подпомагане на жертви на трафик на хора, в който са уредени стандартните оперативни процедури, състоящи се от идентификация и насочване, вкл. специална закрила съгласно Закона за борба с трафика на хора и оценка на риска; закрила и подкрепа, вкл. кризисна интервенция и подкрепа по време на периода на размисъл; и социално включване (реинтеграция), вкл. дългосрочна психологическа подкрепа и овластяване.

Пострадалите от престъпления в трансгранична ситуация имат право:

- на устен превод и на писмен превод на някои актове в производството;
- да получат информация за компетентните органи в страната и в чужбина, предоставящи информация, подкрепа, закрила и финансова компенсация.
- да кандидатстват пред Министерството на правосъдието за безплатна правна помощ.

База данни с компетентни институции и организации, осигуряващи помощ и защита на правата на пострадалите от престъпления

Информацията е достъпна на интернет страницата на проекта на следния линк:

<https://provictimsjustice.prorefugiu.org/bg/база-данни/>

Други полезни контакти:

Единен номер на ЕС за спешни повиквания 112

Бланки за съобщаване на най-разпространените престъпления и документи по Закона за подпомагане и финансова компенсация на пострадали от престъпления, Министерство на вътрешните работи: <https://goo.gl/JAUcP5>

Изпращане на сигнал за престъпление онлайн, Прокуратура на Република България:
<https://www.prb.bg/bg>

Национална комисия за борба с трафика на хора

<http://antitraffic.government.bg/>

Права на пострадалите от престъпления, процедури в Германия

Досъдебна фаза на производството

- В хода на разследването се събират изчерпателни доказателства, които да изяснят случилото се. Разпитват се свидетелите и обвиняемите, събират се писмени доказателства (документи, медицински удостоверения и пр.), следи (отпечатьци, ДНК, следи от кръв и пр.) или веществени доказателства (снимки, предмети за извършване на престъплението и пр.) и евентуално се иска съдействие от вещи лица за първоначална експертиза.

- Жертвите на престъпленията, наричани в законодателството „пострадала страна“, са свидетели в еднаква степен с останалите лица, които са наблюдавали или чули събитията. Всички те се призовават за разпит от полицията или прокуратурата. Важно е да се отзоват на призовката, защото при много случаи, напр. сексуални престъпления, домашно насилие или други престъпни актове с употреба на насилие, свидетелските показания са единственото, а в повечето случаи и най-важното доказателство за установяване на престъплението. По време на разпита пострадалата страна може да бъде придружавана и подкрепяна от доверено лице. На разпита могат да бъдат донесени допълнителни документи, напр. удостоверения, а жертвата може да посочи допълнителни известни ѝ доказателства или свидетели.

- Ако пострадалата страна се чувства застрашена от обвиняемия или негови близки, следва да уведоми полицията и прокуратурата, за да бъдат подготвени и изпълнени мерки за закрила, напр. тайно (ново) местожителство. В такива случаи лицето не е длъжно да посочва адреса си, а може да посочи различен адрес, на който да бъде изпратена призовка за съдебното дело. Полицията и прокуратурата, както и адвокатът, могат да съдействат за избора на адрес на призоваване. Това е особено важно в случаи на домашно насилие и трафик на хора. За подготовката и изпълнението на мерките за закрила съдействат специализирани служби за подкрепа на жертвите.

- При жертви на трафик, които не са граждани на Германия и нямат разрешение за пребиваване, прокуратурата, а на по-късен етап и съдът, си сътрудничат с компетентните чуждестранни органи, за да осигурят на лицето разрешение по хуманитарни съображения за срока на наказателното производство, в случай че изясняването на фактите би било затруднено, ако липсва информация от страна на жертвата, тя е скъсала всички връзки с обвиняемия и е дала съгласие да свидетелства (§ 25, алинеи 4a и 4b от Закона за пребиваването на чужденци). Пострадалите от трафик, които са длъжни да напуснат страната, разполагат с най-малко тримесечен срок на размисъл за решението си дали да свидетелстват (§ 59, ал. 7 от Закона за пребиваването на чужденци). В периода на размисъл пострадалите получават подкрепа от специализирани институции за работа с жертви.

Какви права има пострадалият от престъпление в досъдебната фаза на производството?

- **Информация за пострадалата страна от полицията или прокуратурата относно правата ѝ в наказателното производство.** Тя се дава писмено, под формата на брошура, отпечатана на различни езици. Правата се изясняват на пострадалия и в устна форма. Основните права, за които пострадалият трябва да подаде неформално заявление, са:

- **Право на информиране относно развитието на делото.** Определят се полицейски служител и служител на прокуратурата, които са лица за контакт относно хода на производството. Те следва да дават информация относно крайното решение на предварителното следствие (прекръпяване на делото или изготвяне на обвинителен акт), да уведомяват за датата на разглеждане на делото, за решението на съда, за освобождаването от задържане или за бягството на обвиняемия преди окончателното решение по делото или освобождаването / бягството от затвора на извършителя, когато той е бил осъден на лишаване от свобода без право на условно освобождаване. Информацията се предоставя на разбираем за пострадалата страна език, а когато това е необходимо – чрез преводач.

- **Право на служебен адвокат за правно подпомагане или правна помощ по делото.** Пълнолетни лица, лица, пострадали при актове на насилие и сексуални престъпления и всички пострадали непълнолетни лица имат право да получат правно подпомагане от държавата. При всички други престъпни актове пострадалият може също да получи правна помощ.

- **Право на компенсация.** Пострадалото лице може да кандидатства за компенсация за нанесените му при престъпния акт щети в хода на наказателното производство. Тя може да бъде определена със съдебно решение или извънсъдебно договаряне между жертвата и извършителя. Пострадалият може да предяви и граждански иск за компенсация на последиците от престъплението, но разходите са за негова сметка.

- **Право на подпомагане от институции за подкрепа на пострадали от престъпления.** Подкрепата може да бъде под формата на консултиране, настаняване в защитено жилище, медицинска или психологическа помощ. От 2017 г. пострадалите имат право на държавна психологическа подкрепа във всички случаи, когато им се полага безплатна адвокатска защита. Във всички останали случаи пострадалите могат да използват услугите на лицензирани от държавата психолози консултанти.

- **Право на защита от повторна виктимизация, сплашване и отмъщение.** В допълнение към мерките за полицейска защита и психологическата подкрепа, пострадалите имат редица възможности да избегнат непосредствения контакт с обвиняемия, ако това е в рамките на позволеното от закона. Обвиняемият обаче има право поне веднъж да зададе въпроси на пострадалото лице или в хода на предварителното или съдебното производство, или чрез своя адвокат.

Преди приключване на полицейското разследване, то се предявява на обвиняемия. След това делото се изпраща в прокуратурата. Прокуратурата води следствие, по време на което може да поиска допълнителни действия от полицията или от друг орган. Ако такова допълнително разследване не е възможно или необходимо, прокуратурата преценява

вероятността от осъдителна присъда, т. нар. *достатъчно основание за подозрение*. В случай че няма достатъчно основание, например поради недостатъчен доказателствен материал, прокурорът прекратява делото. Жалбоподателят и пострадалите се информират за това. Пострадалият може да обжалва решението самостоятелно или с помощта на адвокат.

При вероятна осъдителна присъда, но за леко престъпление, прокуратурата може безусловно да прекрати производството без допълнителни условия.

При вероятна осъдителна присъда, когато прокурорът прецени, че не е необходимо такава да бъде издадена от съда (напр. при по-лека форма вина или когато пострадалият няма интерес на обвиняемия да бъде наложено наказание и не е предявил съответна претенция), той може да издаде предписание. Това е възможно при случаи на домашно насилие, ако пострадалият желае да запази отношенията си с обвиняемия. В някои случаи това може да стане само със съгласието на съда. Предписанието може да засегне и пострадалия. Прокурорската заповед може да задължи обвиняемия:

- да компенсира нанесените щети;
- да изплати средства на благотворителна институция;
- да полага обществено полезен труд;
- да влезе в процедура на медиация с пострадалия под ръководството на професионалист, който е неутрална страна или
- да участва в социален обучителен курс по овладяване импулсите за насилие.

При вероятна осъдителна присъда и невъзможност производството да бъде безусловно прекратено, прокуратурата повдига обвинение.

Съдебна фаза на производството

- Съдебното производство се състои от две части – *междинно и основно производство*.

Какво е междинно производство?

По време на междинното производство съдът преценява обвинението, повдигнато от прокуратурата, дава възможност за бележки и възражения върху него от страна на обвиняемия и, ако намира, че са налице достатъчно доказателства, които е вероятно да доведат до осъдителна присъда, открива основното производство.

Какво е основно производство?

По време на процеса се разглеждат или изслушват доказателствата. В общия случай всички, включително пострадалият, трябва да свидетелстват (отново), освен ако имат право да откажат. По молба на пострадалия на заседанието отново може да присъства негово доверено лице. Прокурорът може да поиска допълнителни доказателства, свидетели и дори вещи лица.

- Пострадалият следва да бъде уведомен за датата на делото, ако е заявил такова желание. Основното производство се състои в преглед на доказателствата, пледоария на прокурора, странични пледоарии, и пледоария на защитата, както и заключителни думи на обвиняемия, съвещание на съда и присъда, която се произнася публично.

- Основното изслушване започва с изброяване на присъстващите и представяне на данните за тяхната самоличност, представяне на обвинението и изслушване на подсъдимия. Както и в предварителното производство, обвиняемият има право да запази мълчание относно вината си или освобождаването си от отговорност.
- Ако при последвалото снемане на доказателства, се покажат, изслушат, обсъдят и представят всички доказателства и съдът прецени, че не са необходими допълнителни, съдебното следствие приключва. Следват пледоариите, заключителните думи на подсъдимия, съвещанието и присъдата.
- Ако закононарушението не представлява престъпление, съдът може, със съгласието на прокурора, подсъдимия и неговия защитник, ако има такъв, да прекрати процедурата и да издаде предписание на обвиняемия.
- Основното производство приключва с произнасяне на осъдителна или оправдателна присъда. В допълнение към или вместо присъдата, съдът може да разпорежи обвиняемият да бъде задържан в арест, психиатрична клиника или в превантивен арест.
- Присъдата на пълнолетни лица може да бъде глоба или лишаване от свобода. Изпълнението им може да бъде отложено за определен от съда срок. При непълнолетните закононарушители могат да бъдат предвидени други наказания.

Изпълнение на присъдите

Пострадалият се уведомява за изпълнението на наказанието. По негова молба трябва да му бъде дадена информация, в случай че осъденият е временно на свобода, било поради бягство или поради прекъсване или прекратяване на наказанието, или освобождаване под гаранция.

База данни с компетентни институции и организации, осигуряващи помощ и защита на правата на пострадалите от престъпления

Информацията е достъпна на интернет страницата на проекта на следния линк:

<https://provictimsjustice.prorefugiu.org/de/datenbank/>

Други полезни контакти:

<http://en.opferschutz-niedersachsen.de/>

Права на пострадалите от престъпления, процедури в Швеция

Каква информация се предоставя на пострадалото лице от разследващите органи (полиция, прокуратура)?

- възможностите пострадалият да получи компенсация за нанесени вреди и телесни повреди вследствие на престъпния акт;
- прокурорът е органът, отговорен за изготвянето и представянето в съда на иска за обезщетение на пострадалия, ако той изяви желание за това;
- разпоредбите, уреждащи забраната за посещения, адвокат за пострадалата страна и лице за подкрепа;
- начините да се кандидатства за правна помощ и правни консултации;
- органите и организациите, предоставящи подкрепа и помощ на пострадалите;
- дали е стартирало или прекратено предварителното разследване;
- дали ще започне или не съдебно производство.

Разследване по жалба на пострадало лице

Пострадалият се уведомява, в случай че прокуратурата или полицията вземе решение да прекрати предварителното разследване. Това се прави и ако прокурорът реши да не започва предварително разследване или да прекрати наказателното преследване. Ако пострадалият не е доволен от решението на полицията, може да се обърне към прокуратурата за преразглеждането му. Дори при прекратяване на предварителното разследване, пострадалият може да има право на обезщетение от застрахователно дружество или на компенсация за понесени вреди от престъпния акт от държавата.

В определени случаи, дори когато са налице достатъчно доказателства за осъдителна присъда, прокурорът може да прекрати наказателното преследване. Това се прави, когато извършителят не е осъден и извършеното престъпление е леко или когато наскоро е бил осъден за друго престъпление и въпросният престъпен акт не би утежнил присъдата. Прекратяването на наказателното преследване означава, че няма да бъде възбудено дело. Въпреки това, пострадалият може да има право на обезщетение от застрахователно дружество или на компенсация за понесени вреди от престъпния акт от държавата.

Ако липсват основания за продължаване на предварителното разследване, то трябва да се прекрати. Това става, когато е установено, че деянието не може да се сметне престъпление, тъй като не се идентифицира заподозряно лице или липсват улики. В случай на нови доказателства, разследването може да се поднови.

Как пострадалият може да получи достъп до правна консултация?

Пострадалите имат право на правна помощ в следните случаи, когато са:

- пострадали от сексуално престъпление;
- пострадали от насилие от страна на близки;
- пострадали от други престъпления, при които има необходимост от такава.

Каква е процедурата за достъп до правна консултация?

○ На пострадалия може да бъде назначен адвокат в самото начало на предварителното разследване.

○ Ако пострадалият има нужда от правна консултация, трябва незабавно да постави въпроса пред прокурора или водещия разследването полицейски служител. Може да се обърне и към съответния областен съд.

○ Решение по искането взема областният съд, който назначава подходящ адвокат. Пострадалият може да посочи конкретен адвокат. Назначеният защитник следва да се грижи за интересите на пострадалия и да му оказва подкрепа и помощ както по време на предварителното разследване, така и по време на съдебната фаза. Той може да го представлява пред прокуратурата и да предяви иск за щети.

Какви права има пострадалият, ако реши да участва в наказателното производство?

○ право да заведе гражданско дело за възстановяване на нанесените му от извършителя щети (ако не желае да участва в наказателното производство като граждански ищец, може да се предяви иск за щети в граждански съд);

○ право на компенсация от извършителя;

○ право на достъп до материалите по делото съгласно условията на закона;

○ право на информация за хода на производството;

○ право да бъде изслушан, да задава въпроси на обвиняемия, свидетелите и вещите лица;

○ право на правна помощ и правно представителство в хода на цялото наказателно производство;

○ право на безплатна правна помощ в определени случаи;

○ право на безплатен преводач, когато не разбира, не може да се изразява или да общува на шведски език;

○ право на жалба срещу действията на прокуратурата.

Имат ли пострадалите от престъпления достъп до психологически консултации и медицински грижи?

Съгласно шведските разпоредби в областта на здравеопазването на пострадало от престъпление лице, както и на съпруг(а), децата и лицата, които са били на издръжка на

починало лице, се предоставят психологически консултации. Ако пострадалият е получил телесни повреди вследствие на престъплението, той следва да потърси медицинска помощ, за да се лекува нараняванията си и те да бъдат документирани.

Възможно е, ако пострадалият потърси компенсация от застрахователно дружество, да му е необходимо медицинско удостоверение. Ако жертвата е съобщила за престъплението, полицията може да изиска съдебно медицинско удостоверение, в който са описани нараняванията, като документът може да бъде от значение в хода на наказателното разследване. Медицинското удостоверение се използва и като доказателство в съда. То се изготвя от съдебен следовател или специално обучен за целта лекар.

Как пострадалото лице може да получи обезщетение от обвиняемия?

- Ако съдът осъди обвиняемия да плати обезщетение, това не означава, че пострадалият автоматично ще получи пари. В много случаи обвиняемият няма възможност или не желае да плати. В такъв случай Шведската правоприлагаща агенция (Kronofogden) осигурява изплащането на сумата. Съдът изпраща копие на присъдата до Агенцията, която на свой ред изпраща писмо на пострадалото лице, за да установи дали то желае помощ за получаване на обезщетението. В случай, че желае, пострадалият попълва приложения формуляр и го изпраща в Агенцията, която проверява финансовото положение на обвиняемия. Ако той не разполага с имущество или доходи, институцията осигурява изплащането на обезщетението.

- *Ако осъденият обвиняем не е в състояние да изплати обезщетението* и пострадалият няма застраховка, с която да покрие щетите, може да му бъде отпусната компенсация от държавата. Компенсацията за щети, нанесени вследствие на престъпление, се изплаща от Службата за обезщетяване и подпомагане на пострадалите от престъпления. При неизвестен извършител пострадалите могат да получат компенсация след предварително разследване, доказващо, че са били жертва на престъпление, а не са претърпели злополука. Задължително условие е престъплението да е било съобщено на полицията. Ако заподозреният е бил идентифициран, се изисква той да е получил присъда или да му е била наложена глоба. Компенсацията за щети, нанесени вследствие на престъпление, се изплаща за престъпления, извършени на територията на Швеция както на постоянно, така и на временно пребиваващи в страната като туристи и студенти лица.

- *Ако пострадалите са шведски жители*, те имат право на такава компенсация и за престъпление, извършено извън пределите на страната. Компенсацията се намалява с размера на изплатеното от застрахователно дружество обезщетение.

Може ли пострадалото лице да получи компенсация за нарушаване на личната си неприкосновеност?

При редица престъпления, които се смятат за тежки нарушения на личната неприкосновеност, личния живот и човешкото достойнство, пострадалият има право на компенсация и за това обстоятелство. Сред тях са почти всички случаи на сексуално посегателство и нападения над домове, заплахи, грабежи и нарушения на ограничителни заповеди.

Може ли пострадалият да получи компенсация за имуществени щети и финансови загуби?

Възможността да се отпусне компенсация за щети, нанесени вследствие на престъпление, в случай на кражба или на финансова загуба, например при измама, е твърде ограничена. Компенсация би могла да се изплати, само ако по време на извършване на престъплението извършителят е бил затворник, арестант или настанен в друг тип институция и е избягал или е бил в отпуск. Ако извършителят не попада в някоя от тези категории или ако е неизвестен, компенсация за имуществени или финансови щети може да бъде изплатена, само ако престъплението е извършено при особено тежки обстоятелства, напр. е довело до невъзможност пострадалият да осигури прехраната си или прехраната на семейството си.

Допълнителна информация за финансовата компенсация

Всяко лице, засегнато от престъпно деяние, има право на компенсация. В Швеция са налице три основни възможности за компенсиране:

1. Пострадалият може да получи определено от съда обезщетение за вреди.
2. Компенсация може да бъде изплатена въз основа на различни застрахователни схеми, най-често с помощта на лична застраховка на пострадалия.
3. Държавата може да обезщети пострадалото лице в рамките на компенсационна програма на правителството, известна като компенсация за щети, нанесени вследствие на престъпление, която се изплаща от Службата за обезщетяване и подпомагане на пострадалите от престъпления.

При неизвестен или беден извършител или ако пострадалият не е сключил застраховка, обезщетение може да се изплати от правителството по силата на Закона за компенсациите за щети, нанесени вследствие на престъпления (Brottskadslag 2014:322). Този вид компенсация почива на принципите на публичното право. Пострадалият има право на нея, само ако не е бил компенсиран по друг начин.

Права на пострадалите от някои престъпления

Пострадали от трафик на хора

- защита на живота;
- спешна медицинска помощ;
- консултиране;
- достъп до образование за децата;
- период на възстановяване и размисъл;
- разрешително за пребиваване;
- компенсация и правна защита.

Подробна информация за специалната защита на жертвите на трафик на хора може да се открие в шведския Национален механизъм за насочване на жертви на трафик.

Пострадали от домашно насилие и насилие в името на честта

През последните години са въведени няколко големи законодателни промени с цел подобряване защитата на жертвите на насилие, сексуално посегателство, трафик на хора и насилие в името на честта, както и на деца, станали свидетели на насилие. В законовата уредба за сексуалните престъпления вече не се прави разграничение по полов признак. В Закона за социалните услуги са разписани по-подробно отговорностите на общинските власти. Преработени са разпоредбите, засягащи поверителността, ограничителната заповед и правото на адвокатска защита.

База данни с компетентни институции и организации, осигуряващи помощ и защита на правата на пострадалите от престъпления

Информацията е достъпна на интернет страницата на проекта на следния линк:

<https://provictimsjustice.prorefugiu.org/sv/databas/>